

GERGELY ZOLTÁN

MEZŐSÉGI KARÁCSONYOK, KÁNTÁLÓÉNEKEK ÉS KÖSZÖNTŐK

A magyar kutatók a mezőségi karácsonyi szokásokkal csak a 20. század közepén kezdtek foglalkozni. Sajnos a második világháborút követő gyökeres politikai változás, valamint a kommunista ideológia és ateista világkép erőszakos terjesztése egyáltalán nem kedvezett annak, hogy a folkloristák keresztény, vallásos jellegű szokásokat és szövegeket gyűjthessenek a Mezőség magyar közösségeiben

Vass Erzsébet egy 1938-ban megjelentetett közleményében öt karácsonyi kántálóéneket szövegét tette közzé, melyek közül négyet Keszeg Vilmos legendaballadának minősített. Az *Erdély* című folyóiratban *Paradicsom közepibe; Csordapásztorok; Háromkirályok napján; Betlehem kis falucskában; Kis karácsony, nagy karácsony* című kántálóénekek szépkenyerűszentmártoni változatait közölte.¹ Orosz Endre mezőségi terepkutatásai és gyűjtései alapján jelezte, hogy a széki kisgyermek az 1930-as években aprószentek, karácsony és újév napján különböző verses mondókákkal jártak köszönteni.²

Csak a második világháború előestéjén jelent meg az első olyan erdélyi kötet, mely változatos anyagot publikált a mezőségi szokásokkal és szokásfolklorral kapcsolatban.³ Makkai Endre és Nagy Ödön elsősorban fiatal református értelmiségiekből, lelkészekből, teológusokból és tanítókból verbuvált olyan gyűjtőcsoportot, melynek kutatásai Erdély legtöbb református vidékére és településére kiterjedtek. A csoportos kutatás eredményeképpen megjelent kiadvány, *Adatok téli hagyományaink ismeretéhez* négy mezőségi településről (Almásmálomból,⁴ Magyardécséről,⁵ Mezőveres-

„A házoknál
még elénekeltünk
égy-égy világi éneket is,
benn.

Benn a szobábo.[...].
Ott akko asztán szabad
vót minden, az utcán
szégyen vót ha énekelsz
karácsony estéjén
az ember világi éneket.”

egyházáról⁶ és Szamosújvárról⁷) közölt különböző szokásleírásokat és szövegeket. A publikáció jelentőségét az is emeli, hogy a szerkesztők a szövegek dallamát is közölték benne. A kötet második bővített kiadásában már Almásmálomból a *Betlehem kis falucskába; Ez karácsony éccakáján; Paradicsom szegelettye; Ez karácsony estén; Pásztorok, pásztorok keljünk fel* kezdetű kántákat és *Adjon Isten sokakat* kezdetű köszöntőrigmust közölték, Magyardecseről *Egy kis karácsonyi verssel megtisztelném, uraim* kezdetű rigmust, Mezőveresegyházáról *Betlehem kis falucskában; Karácsony estéjén, elméne Mária* kezdetű kántát, Szamosújvárról pedig *Elindult Mária karácsony éjszakáján* című éneket.⁸

Faragó József 1945-ben, elsősorban Sütő András és testvéreinek segítségével gyűjtötte össze Pusztakamarás karácsonyi szokásait és szöveganyagát.⁹ Publikációjában öt kántálóéneket szövegét és dallamát (*Pásztorok, keljünk fel; Paradicsomnak kertjébe; Mikor Szűz Mária földön járt; Karácsony estéjén; Jézus az asztalnál eszik, fehér virággal*), valamint nyolc köszöntőrigmust tett közzé. A Pusztakamaráson gyűjtött betlehemes szövegében további három (*Vajjon József mit gondoltál; Csordapásztorok; Jó gazdák, megbocsássatok*) karácsonyi dalt találunk. A *Betlehemező és kántálók Pusztakamaráson* című közlemény valójában egy mezősi falu karácsonyi szokásainak monografikus jellegű, rendszeres, módszeres és teljességre törekvő feldolgozása volt. Faragó József a pusztakamarási kántálást és betlehemezést a magyar folklorisztikában addig ismeretlen, korábban nem alkalmazott, forgatókönyvszerű módszerrel dolgozta fel. Sajnos ennek az új elemzési megközelítésnek, tehát az egy falura összpontosító monografikus és komplex módszernek azóta, 1947-től sem akadt követője.¹⁰

Lajtha László elsősorban Kodály Zoltán biztatására és támogatásával kezdte meg mezősi gyűjtéseit. Egy 1947-ben publikált közleményében olyan szépkényerűszentmártoni passióéneket is közölt, amivel elsősorban a falubeli cigánygyermekek jártak köszönteni a helybéli magyar gazdák családjaihoz karácsony és újév alkalmával.¹¹

Kallós Zoltán még diákként az 1940-es években, elsősorban Jagamas János biztatására és szakmai támogatásával kezdte el a szülőföldjén, az erdélyi Mezőségeen élő folklór összegyűjtését. Korai terepkutatásai csakhamar jelentős mennyiségű és minőségű archaikus kántálóéneket tártak fel. Jagamas János és Faragó József az 1950–1960-as években, Szenik Ilona és az általa vezetett egyetemista csoport az 1970–80-as években jelentős terepgyűjtést végzett a Mezőség falvaiban. Az általuk összegyűjtött és rendszerezett népzenei korpuszban karácsonyi kántálóénekeket is találunk, lejegyzéseiket pedig a Román Akadémia kolozsvári Folklórintézetében és a Gheorghe Dima Kolozsvári Zeneakadémia Archívumában őrzik.

Keszeg Vilmos egy 1994-es publikációjában összesen öt kántálóéneket (*Betlehemnek városába; Elindult Szent József; Felköttem én karácson estéjén; Karácsonyi szombat estibe, Paradicsom kőkerájába*) és egy köszöntőt közölt, amit korábban különböző mezősi településekben gyűjtött össze.¹²

Pozsony Ferenc még 1980-ban gyűjtötte össze a Magyarországon élő kántálás szöveg- és dallamanyagát. A magyar és a román karácsonyi dalok motívumait összehasonlító publikációjában két, Magyarországon rögzített kántálóéneket szövegét közölte (*Mikor Szűz Mária földön jár; Karácsony estéjén elindult Mária*).¹³

MAGYARSZOVÁT (2012)

Beszélgetőtárs¹: Maneszes (Tóth) Mária (M. M.)

Születési éve: 1924

Felekezeti hovatartozása: református

Foglalkozása: nyugdíjas

Beszélgetőtárs²: Kiss (Dezső) Anna (K. A.)

Születési éve: 1935

Felekezeti hovatartozása: református

Foglalkozása: nyugdíjas

Beszélgetőtárs³: Nagy (Domokos) Zsófia (N. Zs.)

Születési éve: 1935

Felekezeti hovatartozása: református

Foglalkozása: nyugdíjas

Gyűjtő neve: Gergely Zoltán (G. Z.)

[G. Z.: – *Hogy emlékeznek a karácsonyra, milyen vót az régebb, miko fiatalok vótak, miko gyermekik vótak? Lássuk csak.*] M. M.: – Na, miko gyermekik vótunk, má délután kétórától már indultunk. Má gyűltünk össze égy házhoz, ahány léányko vót az utcábo, s aztán indultunk szépen, minden házhoz mentünk, aki köztünk vót, aztán vót égy úri ember, Bercinek hívták. Oda mentünk többször me ott kaptunk valami fonnyadt körtéket, és jöttünk ki a kapuig, megint mentünk vissza, me égyik szemivel vak vót, s nem látott. Is mindig azan a felin állottunk, amelyék felin vót a beteg szeme. Úgy, hogy nem ismert fel. S akkor mentünk többször, hogy kapjunk körtét, mind a gyermekik. K. A.: – Vót, amiko adatt diót is, aztán vót é kalapja. Kalapba hozta a diót mindig a gyermekeknek, aztán miko kifogyatt a kalapbul, azt mondta, ez a kalap nem hazudik, me arra ment, hogy több nincs benne. Akko mük mentünk el, akinek jutatt, jutatt, akinek nem, cseréltük meg a sapkánkot, sapkájokat a fiúk, a léánykák a keszkenyőjeket, mentünk vissza, megint jött a kalappal telin. Akkor az állott elől, aki nem kapott a másik rendbe. Akko miko vége lett, megint ez a kalap nem hazudik. Akko má mentünk vona vissza harmadszor is, de má féltünk. Akko mentünk más házhoz, vaj három négy családhoz, akko megint mentünk vissza, megint mentünk hozzá. Akkor kaptunk, vót almájo is, vót körtéje is, miko mivel gondolta, avval vendégelte a gyermekeket. De aztán sokszo még a kezivel is réánk csapott, hogy te még vótál. Akko az szaladt el, akit megütett a kezivel, az nem kapott semmit, akko mük mentünk utána, na, te nem kaptál, akko kacagtuk. Úgy, hogy rendre jártuk minden kántálás estéjén, kétsze, háromszor mentünk hozzá, hogy még bosszantsuk is, de hogy kacagjunk is, me a gyermekik olyanak, hogy élvezik az embernek a bosszúságját.

[G. Z.: – *Zsófi néni, hányon gyűltek össze, miko kicsik vótak?*] N. Zs.: – Hásztán mi is gyűltünk ott, me én felszegi léány vótam. Ezek alszegiek. Aztán gyűltünk mük is é páron össze. Mentünk, de akkor mi nem almát, almát is, de pereceket kaptunk. Süttették, édesanyámék, ippen, süttették a pereceket a kemencébe, is aztán aztat osztogatták a gyermekiknek, s almát, kekszet, cukrat, kinek milye vót, aztat osztotta. Mindcsak ez.

[G. Z.: – *Tizenöten, tizen, hárman, négyen, ötön, hányon mentek?*] N. Zs.: – Hásztán mentünk, me ott Felszegbe is, há sok léányko vót. Tíz, tizenöt, tizenhat. K. A.: – Attól függ, amiko vót egy utcábo ha vót tíz gyermek, az mind a tíz egy helyen járt. Ha vót öt, hat, akko abba a csoportba csak annyin vótak. Úgy, hogy milyen népes vót az utca, aszerint gyűltek össze a gyermekik. [G. Z.: – *Melyéket kántálták, arra emlékeznek? Miko kicsik vótak, gyerekek vótak.*] K. A.: – Mennyből az angyal. [G. Z.: – *El tudják kántálni é kicsit?*]

M. M.: – El, el! M. M., K. A., N. Zs.: – Kezdje, ánygó!

♩ = 68

I. Menny-ből az an-gyal, le - jött hoz-zá - tok, Pász - to - rok, — pász - to - rok.
Hogy Bet-le-hem - be, sí - et - ve men - ve, Lás - sá - tok, — lás - sá - tok.

Istennek Fia, aki született
Jászojba, jászojba.
Ő lesz tinéktek, idvezítőtek,
Valóba, valóba.

K. A.:

Adjon Isten sokakat,
Sok karácsony napakat,
Bort is bűzát eleget,
Szekeerünknek kereket,
Poharunknak feneket,
Hogy ihassunk eleget.

[G. Z.: – Ezt minden kántálás végén mondtak egy köszöntőt?] K. A., M. M.: – Igen, igen. K. A.: – Még vót egy. [G. Z.: – Melyéket?] N. Zs.: – Ház ez nem odavaló. [G. Z.: – De nem, ez is érdekel.] K. A.: – Há de van benne csúnya is. [G. Z.: – Nem baj. Ezt nem fogom a Duna tévének adni.] K. A.: – De ez nem, ez, ez csak mondták, ezt csak köszöntőnek jó. M. M.: – Ez csak égy olyan, olya bévonulás. [G. Z.: – Ki mondja el, lássuk, hogy is vót ez?]

K. A.:

Kántálok, kántálok,
Ha nem adnak kalácsot,
Ellopom a valamit...

M. M.: – A mamádot.

K. A.: – Igen. Na, Me, csúnyát lehet mondani. [G. Z.: – S aztán mi történt, amiko é kicsit nagyobbak lettek? Konfirmáltak, akko folytatódott a kántálás?] K. A.: – Hát igen, de akko má nem Mennyből az angyallal jártunk, akkor Betlehem kis falucskábo, s akko má é kicsit többen vótunk, is ez é kicsit hosszabb is, é kicsit emberiesebb is. Égen, hosszabb kántálás. Igen, ez má nagyosabb. [G. Z.: – Arra emlékeznek valamennyire? Zsófi néni kántálto a Betlehem kis falucskába?] N. Zs.: – Kántáltam. [G. Z.: – S ezeket kitől tanulták, ezeket a kántákat?] K. A.: – Hát ezeket mindcsak a szüleinktül. Mind csak a szüleinktül tanultuk. N. Zs.: – A szüleinktül, honnan? M. M.: – S aztán már még a nagyobb gyermekiktül is, amelyékek már... mük kicsik vótunk, kisebbek vótunk, a nagyak eztet kántálták, akkor ha hallattuk, mük mingyár megtanultuk, me a gyermek hamar felfogja. S aztán miko már nőtünk é kicsit, akko má mük is aztat kántáltuk. [G. Z.: – Megpróbáják? Csak egy-két versszakot, ha eszükbe jut.]

M. M.: – Kezdjed. M. M., K. A., N. Zs.:

Betlehem kis falucskába,
Karácsonykor éjféltájbo.

Fiú Isten ember lett,
Mind kisgyermek született

Öt nevezték Jézuskának,
Édesanyját Máriának.
Ki pólyába takarva,
Lefektetve jászójba.

Angyalok (Pásztorok. Vsz. összetévesztették) a falu mellett,
Báránycákot legeltetnek.
Hallották az éneket,
Jézuskához sietnek.

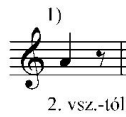
[G. Z.: – Szép.] M. M.: – Na, aztán szép, csak nem tudjuk funni. N. Zs.: – Rég vót... most evel nem járunk kántálni. K. A.: – Én nem tudam olyan szépen énekelni, mind ezek. N. Zs.: – Nem a szépség, a szavak. M. M.: – Nincs hang se. K. A.: – Én tudnám a szavakat, csak én, nekem nincs meg tálentumam, én minden éneket tudtam, is könnyű a fejem, is minden, csak aztán nem mindenkinek adatik meg minden. [G. Z.: – *Zsófi néni, amiko nagyobbak lettek, akkor hogy folytatódott a kántálás? Akko mikor indultak kántálni?*]

N. Zs.: – Háztán má miko nagyobb vótam, akko már jüttek a fiúk is, mentünk a fiúkkal együtt. [G. Z.: – *Amiko kicsik vótak, nem így vót? Nem mentek a fiúkkal?*] M. M.: – De igen. N. Zs.: – De igen, de miko má nőttünk, akko má nagy fiúkkal is mentünk. S még viccelődtünk, még táncolva is mentünk, még... jól vót akko is, de most má megöregedtünk. Má nem tudunk. M. M.: – Ez a baj. Ha az ember folytatna minden héten ztetet, akkor... K. A.: – Megfiataladnál. Úgyse lennének többet fiatalak. M. M.: – A házoknál még énekelünk egy-egy világi éneket is, benn. Benn a szobábo. K. A.: – Igen. Ott akko esztán szabad vót minden, az utcán szégyen vót ha énekelisz karácsony estéjin az ember világi éneket. De benn a szobábo ott énekelhettünk ki, amit akart. [G. Z.: – *S karácsony szombatján jártok csak kántálni?*] M. M.: –, K. A.: –, N. Zs.: – Igen, igen. Csak. [G. Z.: – *Első, második, harmadnapján?*] K. A.: – Nem. M. M.: – Csak karácsony estéjin. Ja, Karácsony szombatja estéjin. Igen. Szép dolog vót. N. Zs.: – Hetfün este elindulunk. M. M.: – Itt is, amióta itt lakunk mük, ameddig fiatalak vótunk, minden áldott karácsony estéjin mentünk kántálni. K. A.: – Nem vót olyan karácsony, hogy ne menjünk kántálni. M. M.: – Csak a szomszidak, égyik a másikhaz. K. A.: – De aki nem jött velünk, aztán aval aztán miko mentünk ahhoz a házhoz, aztán a férfiak csusságotak. M. M.: – Zsókanok hányszor feldütették a vetett agyát. Hogy legyen mit dolgozzék reggel, (K. A.: – hogy mér nem jött velünk.) neki soha nem vót ideje, hogy jüjjen velünk kántálni. Na, ha nem vót ideje, a férfiak mentek neki az ágynok, dült fel, reggelig vót mit dogozzék.

[G. Z.: – *Ez milyen ágy vót, ilyen díszes ágy?*] N. Zs.: – Vetett ágy. M. M.: – Díszes ágy. K. A.: – Úgy montuk neki, hogy vetett ágy. N. Zs.: – Sok lepedő, sok párno. [G. Z.: – *S akko azon vót amit dolgozzon.*] M. M.: – Vót mit dogozzik reggelig. Úgyhogy nem kellett járjon kántálni. N. Zs.: – De szép is vót rigebben, hogy csináltuk a vetett ágyokat, jaj. M. M.: – Az is é nagy munka vót. K. A.: – Há persze. Há hogy fáradt el az ember ameddig megcsinálto. Neki kellett fogni, reggeltől délre alig vigezzte el az ember. [G. Z.: – *Karácsony előtt biztos itt is nagy vót a készülődés.*] M. M.: – Há igen, nagy biza! Há hogyne! [G. Z.: – *Vót sütés..*]. M. M.: – Sütés, takarítás, mindenféle, tisztálkodás, kántálás östéjire legyen kész minden. N. Zs.: – Még a tötött káposzta is összevan tötve... M. M.: – Má főtt is. K. A.: – Má főtt, hogy érezzen a szaga, érződjik a szaga. N. Zs.: – Olyan jó szag vót. [G. Z.: – *Mibe főzték régebb? Cserép-*

edénybe?] K. A.: – Vót, aki cserépedénybe. Igen. M. M.: – S aztán még édesapáméknak, édesanyáméknak még akkoriba még pléfazakak se nem vót, csak vasfazék. K. A.: – Igen, s vaslábos. S a kemence tűzhelyes. M. M.: – Igen. K. A.: – Nem ilyen kemencék vótak, olyan rakott kemencék. N. Zs.: – Téglából. [G. Z.: – *Is milyen kánták vótak még itt Szováton? Miko nagyok vótak, akko má nem a Mennyből az angyalt kántálták?*] M. M.: – Nem, nem. N. Zs.: – Akko má Úr Istennek szent Fiát, vaj? K. A.: – Miko Szűz Mária földön járt.

[G. Z.: – *Na. Próbáják el egyiket, Mikor Szűz Márja földön járt. ezt kitől tanulták?*] M. M.: – Há tá a nagyabbaktul, s édesanyáméktul. Mük má rendesen, amiko jött a karácsony, aztán esténként, pláné édesanyám kántált. Mé azt mondták, hogy miko má ki van buva a zödbúza, akko má... K. A.: – Lehet, szabad kántálni. K. A.: – Lehet kántálni, de addig nem, me csinálodik killis a seggünkre. Há igen, ez vót. [G. Z.: – *S addig nem is kántáltak.*] M. M.: – Nem! K. A.: – Nem vót szabad. M. M.: – Nem vót szabad... miko valamelyik eltátotta a száját, na hallgass, mé mingyár aztán csinálodik killis a seggedre. [G. Z.: – *Na, próbáják meg akkor a Mikor Szűz Márja földön jár.*] M. M., K. A., N. Zs.:

2. Egész várost összejártó,
Egész várost összejártó.

3. Sehol helyét nem találto,
Sehol helyét nem találto.

4. Elment a barmok jászlához,
Elment a barmok jászlához.

5. De a barmok mind dörmögtek,
De a barmok mind dörmögtek

6. Elment a lovok jászlához,
Elment a lovok jászlához.

7. Lovok átkozott legyetek,
Lovok átkozott legyetek!

8. Hogy csak mindig dörmögjeteK,
Hogy csak mindig dörmögjeteK!

9. Elment az ökrök jászlához,
Elment az ökrök jászlához.

10. Hogy szülesse meg a fiát,
Hogy szülesse meg a fiát.

11. Vacsoráro szénát ettek,
Vacsoráro szénát ettek.

12. S az ökrök lecsendesedtek,
S az ökrök lecsendesedtek.

13. Ökrök boldogok legyetek,
Ökrök boldogok legyetek!

14. Földből borozdát vessetek,
Földből borozdát vessetek.

15. Tiszta búzát termeljetek,
Tiszta búzát termeljetek.

[G. Z.: – A Csordapásztorokat?] N. Zs.: – Há nem énekeltük el a Csorda...? M. M.: –, K. A.: – Nem, nem. N. Zs.: – Akko melyiket, mé nem csak ezt énekeltük. M. M.: – Hátán má nem csak, tám a Mennyből az angyalt is a Betlehem kis falucskába. N. Zs.: – Na azér mondom, me ez a kettőt énekeltük. [G. Z.: – Na, melyéket akarják, még é kicsit.] M. M.: – Na, kezdjétek és kántájátok? [G. Z.: – A Csordapásztorokat?] N. Zs.: – Ángyo, kezdje el, s aztán... K. A.: – Há, de tudjuk? M. M.: – Há, nem tudam na, há tán akko köhegek. N. Zs.: – Te, nem tudom má utójáro úgy olyan jól a szavakat, azér nem kezdeném, ne rontsuk el. Anus, kezdjed, me aztán mejünk a, kezdjed az első , s mejünk. K. A.: – Há, tám az első szakasztat tük is tudjátok. M. M.: – Há, igen. K. A.: – Na. K. A., N. Zs.: Csordapásztoroknak, csordát őriz...N. Zs.: – Nincs jól. K. A.: – Há kétce kell mondani, csordapásztorok. M. M.: – Kétcer kell mondani minden szót. K. A.: – Na, kezd! M. M., K. A., N. Zs.:

Poco rubato ♩ = cca 123

1. Csor-da-pász-to-rok - nak, Csor-dát ő-riz-ze - tek,

Éj - jel a me-ző - be, Nap - pal az er-dő - be.

S éjjel a mezőbe, s nappal az erdőbe.
Éjjel a mezőbe, s nappal az erdőbe.

Isten angyalai, jövének melléje
Örömet mondani, hogy ti ne féljetek.

Mennyetek hát gyorsan, gyorsan a városba
S ott megtaláljátok, Jézust a jászójba.

Nem fekszik ő ágyba, sem friss palotábo
S nem fekszik ő ágybo, sem friss palotábo.

Szénán bágyadozik és pólyába nyugszik,
Szénán bágyadozik és pólyába nyugszik.

Nincsen őnékije, bársony takarója,
Sem a fővárosba egy jóakarója.

N. Zs.: –Na, jó vót, én ha nem tudtam, elhallgattam. [G. Z.: – *Ezeket nem énekeltik rég má, igaz?*] M. M.: – Na jó, ojojoojoj! K. A.: – Ajjaj, jajajajj. Nem is tudják má majdnem a faluba eztet. M. M.: – Nem is. Há én is akko má édesanyámtul megtanultam, de há má elfelejtettem. K. A.: – Édesapámtul tanultam, édesapám szerette mindig ezt a Csordapásztorokat. M. M.: – Édesanyámék evel jártok. Há ez a református kántálás.

K. A.: – Égen de édesapám unitárius vót, de azér mégis eztet nagyon szerette, esténként, ahogy fejtett a karácsonyi közeledéskor, aztán mindig eztet dúdolta, nekünk is kántálto, hogy tanujuk meg, is azóta mindig megtartattam. [G. Z.: – *És úgy díszítve, ahogy énekelik most?*] K. A.: Igen, igen. Akko is szépen énekeltek. M. M.: – Persze, há szépen, aki szépen tudatt énekelni akkor, az szépen tudatt, aki nem. K. A.: – Szépen énekelte akko is, is most is, aki szépen tud énekelni, szépen énekei. M. M.: – Há égen, pontosan. K. A.: – Ez így vót, s aki nem, csak úgy, ahogy, ahogy tudta. Égen. [G. Z.: – *S mondták, hogy amiko firhez mentek, azt nem is tudom, kérdeztem? Akko mentek kántálni?*] K. A.: – Há persze. N. Zs.: – Ojojoojoj! M. M.: – Még csak akko mentünk aztán. Javábo. K. A.: – S aztán akkor... [G. Z.: – *S ha gyermekek vótak, akko mi vót?*] M. M.: – Itthan maradtak. K. A.: – Égen, fektettük le őket. S mondtuk, hogy hallgassatok, amég jüvünk. M. M.: – Hogy aludjanak. Mejük, hozunk nektek valamit. K. A.: – Égen. N. Zs.: – Ki tudja huvá jártunk. Akkámilyen messze, mentünk. [G. Z.: – *De mér hagyták abba a kántálást?*] M. M.: – Házán... K. A.: – Amér má nem vótunk emberek, Zoli! N. Zs.: – Má nem indultak az emberek, restelték. Inkább ültek az asztalnál, ittak, ettek. M. M.: – Hamár é kicsit öregedtünk, má hatvan évtül felfelé má nem jártunk kántálni. [G. Z.: – *Pedig akko má nem vótak...*] M. M.: – Akko lett vona a legszebb. Szeginy Ankuca néni vagy tizenöt évvel öregebb vót, mind én, is mindig velünk jütt. K. A.: – Égen, mindig jütt velünk. M. M.: – Aztán az kántált szépen, jaj... ott a domban van, szembe Anus néniddel laktak, azak, az a ház vót. Ott vót Ankuca néni, meghalt. Jaj, de szípen kántált, Istenem. K. A.: – Igen, de aki olyan szépen énekel, nem kellene hogy meghajjan soha. M. M.: – Nem. Is a hangja is megkéne maradjon. K. A.: – Igen, igen. [G. Z.: – *De mér változott meg úgy a karácsony vajon? Mit gondolnak?*] K. A.: – Hát azér, amér elmentek a fiatalak Kolozsvárro, is csak az öregek maradtak, s az öregek má lehangyodtak. S akkor nincs aki folytassa. Úgyhogy mejen ki a hagyomány. N. Zs.: – Há azér, Anus, mennek, há miko ide jütt is a pap, na, hányon felkántálták, öregek a tiszteletesurt. K. A.: – Igen, mük is megvótunk hiva elég tisztességesen, de nem mentünk, nem mentünk. N. Zs.: – Nem mentünk. De vót, amelyék még járt kántálni. K. A.: – Aztán nekünk most annyi élményünk van, hogy járunk a nőszövetségbe, van nőszövetségi találkozó, oda elmennek az öregebb asszanyak is, s akko mük oda bévagyunk sorolva, s az még annyi élményünk van, de másképp csak otthon ülünk mind a banyák. [G. Z.: – *Karácsonykor...*] K. A.: – Há karácsonykor is, máskor is. N. Zs.: – Karácsonyko, újévko, me mi hová

mennyünk? Hová mennyünk? Tá én jüvek ányóház, ányó jön hozzánk. Ja. [G. Z.: – *De bár most karácsonyko megkántáják egymást.*] M. M.: – Há égen. N. Zs.: – Há én sokszo jüttem az ajtóház, mondtam el é szakasztat és jüttem bé. K. A.: – Tá há per-sze, nem is kell az egészet. Csak hogy tudja, hogy megkántálto. [G. Z.: – *Ilyenko, miko házosa votak, melyiket kántálták?*] M. M.: – Úr Istennek szent fiát. Aztat kántáltuk. [G. Z.: – *Az é kicsit nehéz kánto, nem?*] M. M.: – Nehéz. [G. Z.: – *S ezt mióta kántáják itt Szováton?*] K. A.: – Há ez eredeti kántálás. M. M.: – Eredeti, eredeti kántálás. K. A.: – Ez, evel született a világ. [G. Z.: – *Na, azt is, megpróbáják, az első versszakot csak, nem kell több, az első, mé...*]

M. M., K. A., N. Zs.:

Poco rubato ♩ = cca. 40

1. El-in-dult már Jó - zsef, Szép Szűz Má-ri - já - val,

Szép Szűz Má - ri - já-val, Tel - jes mát - ká-já - val.

Var.
2., 6., 7. vsz.

2. Atya Isten tanácsa,
Régtől fogva ez vala,
Hogy minékünk Megváltót ada.

Maneszes (Tóth) Maria, 88 éves, Magyarorszávat, 2012.

Kiss (Dezső) Anna, 78 éves, Magyarorszávat, 2012.

Nagy (Domokos) Zsófia, 77 éves, Magyarorszávat, 2012.

[G. Z.: – *S ezután valamilyen köszöntőt?*]

K. A.:

Megzendült az ének ember, gyermek ajkán,
Az Úr Jézus Krisztus születése napján.
Örömmünepe van az emberiségnek,
Ünnepe a földnek, öröme az égnek.
E várva várt vendég nálunk megérkezett,
Jézus, a Messiás Krisztus megszületett.
Jézus az árváknak igaz szószólója,
Bánatos szíveknek megvigasztalója.
Aki a búbánatot poharát üríti,
Hozzan az Úr Jézus, boldog jövőt neki.

N. Zs.:

Isten országának boldog részesei,
Krisztus zászlójának megváltott hívei.
Örvendjen a világ, ti is örvendjete,
Mennyei szentekkel vigadjon szívetek.
Szent a mennyei vágy, az egek ura,

Áldott aki született a barmok jászlába.
A kised Jézusnak ünnepi napjára,
Még az ég is szebb ruhát öltött rá magárol.
A nap is szebb színben derült fel az égre,
Drágo Jézusunknak első reggelére.
Úr Isten a világ dicső alkotója,
Áldozd az új évet, áldásod e házra,
Szentlelkedet áraszd erre a családra.
Ámen.

Kántálóénekek

Elindult már József

Poco rubato $\text{♩} = \text{cca. } 40$

1. El-in-dult már Jó - zsef, Szép Szűz Má-ri - já - val,
Szép Szűz Má - ri - já-val, Tel - jes mát - ká - já - val.

Var.
2., 6., 7. vsz.

2. Szállást kéregetni,
Szállást nem adának.
Szállást nem adának,
A sok vendég miatt.

3. Elhelyezik őket,
Kívül a városba,
Kívül a városba,
Vendégfogadóba.

4. Ott született Jézus,
Barmok jászójába.
Barmok jászójába,
Nem szép palotába.

5. Jövel Jézus, jövel
Meg, hivatalunkra.
Hogy megcsodálja Őt,
A nagy, példaadó.

6. Ha a kis Jézuska,
Eljönne hozzátok,
Karácsonyfátokról
Néki mit adnátok?

7. A karácsonyfáról,
Neki adnunk mindent.
Isten fizesse meg!
Szólt az árva sereg.

László (Lovász) Zsuzsanna, 70 éves, Visa, 2013, gy. G.Z.

Én felköttem szép piros hajnalban

Poco rubato $\text{♩} = 128$

1.)
1. Én fel - köt - tem szép pi - ros haj - nal - ba,

2.)
Én fel - köt - tem szép pi - ros haj - nal - ba.

1.)
3. Meg-tö-rül-köz-tem

2a) 2b)
2. vsz. 3. Meg-tö-rül-köz-tem

2. Megmosdottam bűnös álmaitól,
Megmosdottam bűnös álmaitól.

3. Megtörülköztem arany kendőzővel,
Megtörülköztem arany kendőzővel.

4. Nyitva láttom mennyország kapuját,
Nyitva láttom mennyország kapuját.

5. Azon belül egy viasz lajtorját,
Azon belül egy viasz lajtorját.

6. Azon belül márvány kőkoporsót,
Azon belül márvány kőkoporsót.

7. Mellette sír szent asszony, Mária,
Mellette sír szent asszony, Mária.

8. Miért sírsz, miért sírsz, szent asszony, Mária,
Miért sírsz, miért sírsz, szent asszony, Mária.

9. Hogyne sírnék, hogyne keseregnék?
Hogyne sírjak, hogyne keseregjek?

10. Egy anyának, két szült testnek vére,
Nyugszik itt lenn a föld fenekébe.

Eke (Simon)Mária, 78 éves, Búza, 2012, gy. G.Z.

Nem sajnálom fáradtságom

$\text{♩} = 137$

1. Nem saj - ná - lom fá - radt - sá - gom,
Csak Úr Jé - zust meg - lát - hat - nám.

2. Paradicsom szegeletbe,
Aranyszőnyeg leterítve.

3. Azon van egy ringó bölcső,
Abba fekszik az Úr Jézus.

4. Az Úr Jézus Isten fia,
Jobb kezébe aranyalma.

5. Bal kezébe aranyvessző,
Fel, fenn tartja, megsuhintja.

6. Zúg az erdő, cseng a mező,
Nem láthatnék szebb gyümölcsfát.

7. Nem láthatnék szebb gyümölcsfát,
Mind Úr Jézus keresztfáját.

8. Piros vérrel virágozik,
Szentlélekkel gyümölcsözik.

Lapohos Margit, 69 éves, Ördögösfüzes, 2012, gy. G.Z.

Hála legyen az Istennek

21

Quasi giusto ♩ = 70

Há - la le - gyen az Is - ten - nek

És meg - vál - tó Szent - lel - ké - nek.

The image shows a musical score for the hymn 'Hála legyen az Istennek'. It consists of two staves of music in G major (one sharp) and 3/4 time. The tempo is marked 'Quasi giusto' with a quarter note equal to 70 beats per minute. The lyrics are written below the notes.

2. Mert zenghetünk víg éneket,
A Megváltó megszületett.

3. De amikor megszületett,
Fény borítá be az eget.

4. Nem fogadta semmi pompa
Nem takarták lágy bársonyba.

5. Istálló volt szülőháza,
Jászokban a nyoszolyája.

6. Egy hatalmas csillag támadt,
Öröme a világnak.

7. Ki nem alszik dicső fénye,
Örök út az idvességre.

Tóth Attila, 67 éves, Magyarborzás, 2007, gy. G.Z.

Szűz Mária sárgo hajú

Quasi giusto ♩ = 73

1. Szűz Má - ri - a sar - go ha - ju,

Szűz Má - ri - a sar - go ha - ju.

The image shows a musical score for the hymn 'Szűz Mária sárgo hajú'. It consists of two staves of music in G major (one sharp) and 3/4 time. The tempo is marked 'Quasi giusto' with a quarter note equal to 73 beats per minute. The lyrics are written below the notes. The second staff includes a triplet of eighth notes.

2. Ide jött egy zsidó leány,
Ide jött egy zsidó leány.

3. Kérdi tőlük, egy Szent Fiát,
Kérdi tőlük, egy Szent Fiát.

4. Hogy nem láttuk nem találtuk,
Hogy nem láttuk nem találtuk.

5. Most faragják keresztfáját,
Most faragják keresztfáját.

6. Kezit lábát koronázzák,
Kezit lábát koronázzák.

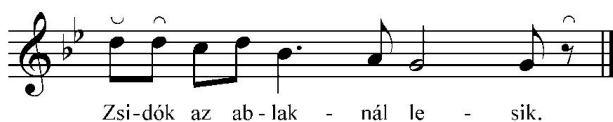
7. Töviskoszorúját fonják,
Tövis koszorúját fonják.

8. Életitől búcsúztassák.,
Életitől búcsúztassák..

*Bara János, 79 éves, Ördögösfüzes, 2010, gy. G.Z.
Kaszián (Szatmári) Róza, 76 éves, Ördögösfüzes, 2010, gy. G.Z.*

Jézus az asztalnál eszik

Poco rubato $\text{♩} = 185$

1. Fehér virágja,
Jézus az asztalnál eszik.

2. Zsidók az ablaknál lesik,
Fehér virágja.
Zsidók az ablaknál lesik.

3. Júdás ki is ment hozzájuk,
Fehér virágja,
Júdás ki is ment hozzájuk.

4. A zsidókkal beszilgetett,
Fehér virágja,
A zsidókkal beszilgetett.

5. Hogy adjam el Jézust nektek,
Fehér virágja,
Hogy adjam el Jézust nektek?

6. Júdás Jézust el is adta,
Fehér virágja,
A zsidók elébe adta.

7. A zsidók Jézust el is fogták,
Fehér virágja,
Zsidók Jézust el is adták.

8. A Golgota hegyre vitték,
Fehér virágja,
A Golgota hegyre vitték.

9. S keresztfára feszítették,
Fehér virágja,
Keresztfára feszítették.

10. A nap is besötétedett,
Fehér virágja,
Szűz Mária sírni kezdett.

11. Hagyjátok el, én kedvesem,
Fehér virágja,
Mert azért csak én szenvedtem.

Földvári (Horváth) Ibolya, 77 éves, Mezőkeszű, 2012, gy. G.Z.

Az Istennek szent angyala

Quasi giusto ♩ = cca. 47

1. S az Is - ten - nek - szent - an - gya - la,

S meny - nyé - ből - hogy - a - lá - szál - la.

2. És a pásztorokhoz juta,
Nékiek eképpen szóla:

Horváth (Kicsi) Erzsébet, 74 éves, Mezőkeszű, 2011, gy. G.Z.

Az Istennek szent anyala

Quasi giusto ♩ = cca. 70

1. Az Is - ten - nek szent — an - gya - la,
 Meny - nyek - ből, hogy a - lá - szál - la.

És a pásztorokhoz juta,
 Nékiek eképpen szóla.

*Pásztor Lenke, 34 éves, Magyarpalatka, 2011, gy. G.Z.
 Juhos Mária, 51 éves, Magyarpalatka, 2011, gy. G.Z.*

Krisztus Urunknak

Quasi giusto ♩ = cca 36

1. Krisz-tus U - runk - nak ál - dott szü - le - té - - - sén,
 An - gya - lí ver - set mond - junk szent ün - ne - pén,
 Mely Bet - le - hem - ne - ek me - ze - jé - he ré - gen, zen - gett ez kép - pen.

Kenderesi József 71 éves, Vajdakamarás, 2011, gy. G.Z.

Csordapásztorok

Giusto ♩ = 86

1. Csor - da - pász - to - rok, Mi - dőn Bet - le - hem - be,
 Csor - dát ő - riz - nek, Éj - jel a me - ző - be.

2. Isten angyali jövének melléjek,
Nagy félelemmel telik meg a szívek, telik meg a szívek.

3. Örömet mondok néktek, ne féljetek,
Mert ma született néktek idvességtek, néktek idvességtek.

4. Elindulának és el is jutának,
Szűz Máriának jó napot mondának, jó napot mondának.

5. Kérdik hol Jézus, mondá a jászójba,
Nem fekszik ágyba, sem friss palotába,
Hanem jászójba, rongyos istállóba, rongyos istállóba.

Vincze (Miklósi) Mária, 89 éves, Szépkenyerűszentmárton, 2012, gy. G.Z.

Elindult Mária

Giusto ♩ = 70

1. El - in - dult Má - ri - a, Ka - rá - csony éj - sza - ka,

El-in-dult, hogy szállást kér - jen, Egy gaz-dag ko - vács-hoz, Egy gaz-dag ko - vács-hoz.

* - ** 7. vsz.-ban ismételve

2. Jó estét, bölcs kovács,
Adjál nékem szállást!
Nem adhatok néked szállást,
Mert sok vendégem van,
Mert sok vendégem van.

3. Volt a bölcs kovácsnak,
Egy szép vak leánya.
Elvezette szűz anyánkot,
Barmok jászójához,
Barmok jászójához.

4. Tizenkét órákor,
Megszületett Jézus.
Tizenkét szép őrző angyal,
Köti a bokrétát,
Köti a bokrétát.

5. Arra járt Szent József,
Befogta szamarát.
Elvezette Szűz Máriát,

A gazdag kovácshoz,
A gazdag kovácshoz.

6. Jó reggelt, bölcs kovács,
Miért nem adtál szállást?
Miért nem adtál szűzanyádnak,
Egy éjjelre szállást,
Egy éjjelre szállást.

7. Hogyha tudtam volna,
Hogy te vagy Mária,
Aranyból is, ezüstből is,
Szállást adtam volna.
Szállást adtam volna.
Én pedig a hideg földre,
Lefeküdtem volna,
Lefeküdtem volna.

8. Felelé Mária.
Süllyedjen el házad!
Csak a te szép vak leányod,
Holtig legyen boldog,
Holtig legyen boldog!

*Lapohos Margit, 69 éves, Ördögösfüzes, 2012, gy. G.Z.
Lapohos Zsigmond, 72 éves, Ördögösfüzes, 2012, gy. G.Z.*

Betlehem kis falujába

2. Őt nevezték Jézuskának,

Poco rubato ♩ = cca 94

The musical score consists of two staves of music in G major, 3/4 time. The tempo is marked 'Poco rubato' with a quarter note equal to approximately 94 beats per minute. The melody is written on a treble clef staff. The lyrics are written below the notes. The first staff contains the first line of the song, and the second staff contains the second line. There are some musical ornaments and a triplet in the second staff.

1. Bet-le - hem kis fa-lu-já - ba, Ka - rácsony - kor éj-fél-táj - ba,
Fi - ú Is - ten em - ber lett, Mind kis gyer - mek szü-le - tett.

Édesanyját Máriának.
Ki pólýába takarta,
Befektette jászójba.

3. Pásztorok a falu mellett,
Báránykákot legeltettek,
Hallották az éneket,
Betlehembe siettek.

4. Megtalálták a jászolyba,
Jézuskát az istállóban.
És Őt szívből imádták,
Mennynek, földnek Királyát.

5. Jézusunkat nem szerették,
A rossz emberek üldözték,
Míg egy éjjel elfogták,
Pilátushoz hurcolták.

6. Elítélték kínhalálra,
Megfeszíteni keresztfára,
Megfeszíteni keresztfára,
Sírt csináltak kősziklába.

7. De nem sokáig maradt ott,
Húsvét napján feltámadott.
És elküdte a Szentlelket,
Szenteljen meg minden lelket.
Pünkösöd napján küldte le,
És ott maradt örökre.

Eke (Simon)Mária, 78 éves, Búza, 2012, gy. G.Z.

Köszöntőversek

Ne fenyegezz engem kétágú korbáccsal,
Nem kell nekem korbács, csak egy darab kolbász.
Ha nincs a szobában, van a kamarában,
Gyerünk hát, ide vele a tarisznyába!

(Tóth Attila, 67 éves, Magyarborzás, 2007)

Adjon Isten sokakat, sok karácsony napokat,
A kocsinak kereket, a pohárnak feneket,
Hogy abból ihassunk eleget.

(Tóth Attila, 67 éves, Magyarborzás, 2007, gy. G.Z.)

Áldjuk, magasztaljuk, seregeknek Urát,
Hogy elérhettük szent karácsony napját.
Áldja meg az Isten a ház gazdáját,
A ház asszonyát s az egész családját!

(Papp Sálomi, 90 éves, Magyarborzás, 2007, gy. G.Z.)

Ma karácsony napja, szépen virradjatok,
Első órában békébe jussatok.
Valaki é háznok lakosai vagytok,
Az Isten áldáso szájjon réátok!

(Papp Sálomi, 90 éves, Magyarborzás, 2007, gy. G.Z.)

Én kicsike vagyok, beszélni se tudok,
Mégis az Istennek, dicséretet mondok.
Nyissátok, angyalok, a mennyország kapuját,
Hogy én is láthassam meg Krisztus koporsóját.

(Kerekes András (Bandi), 72 éves, Bálványosváralja, 2011, gy. G.Z.)

Hej, gazduram, ki az ágyból,
Hogy szakítsunk abból a kalácsból.
Jó anyám is süttött volna,
Ha sűrű szita lett volna.
Mire sűrű szitát szerzett,
A tekenyő széjjelesett.
Karácsonynak szent estéje,
Veszekedés lett a vége.

(Kerekes András (Bandi), 72 éves, Bálványosváralja, 2011, gy. G.Z.)

Mennyei muzsika, szent angyal zenéje,
Ma született Jézus, áldott az ő neve.
Napkeleti bölcsek hoztak neki ruhát,
Hogy felruházzák a szegényt s az árvát.
Egy király, ki tőle hatalmát féltette,
Kisgyermek korában halálra ítélte!

(Hajdu Evelin, 12 éves, Ördögösfüzes, 2012, gy. G.Z.)

Hálákot adunk a mindenható Úr Istennek,
Hogy elértük ez karácsony estéjét.
Az Úr Isten virrasszan fel a hónapi napba,
Mí Krisztus Urunk szent születésnapjára.
Másodnapján mind Szent István napjáró,
Harmadnapján mind Szent János napjáró.
A jó Isten léptessen a kevés ó esztendőből az újba,
Hogy azt is tölthessük el erővel egiszsziggel, lelki testi békessiggel,
Örömmel ezt kívánjuk!

(Salak (Vincze)Anna, 62 éves, Melegföldvár, 2012, gy. G.Z.)

Áldom, magasztalam a seregek Urát,
 Hogy megadta érnünk szent karácsony napját.
 Áldjo meg az Isten a háznok gazdáját,
 Cselédestül együtt kedves gazdasszonyát.

(Tamás (Kertész) Rozália, 63 éves, Szék, 2012, gy. G.Z.)

Krisztusnak hívei, buzgó keresztyének,
 Az én beszédemre, kérem, figyejenek!
 Mert olyan hírt mondok, ami örvendetes,
 Krisztus születése áldott, kellemetes.
 Betlehembe született, ott is a jászójban,
 Nem nagy pompás házba, barom istállóban.
 De a szent angyalok körülötte voltak,
 Krisztus születésén ily éneket mondtak:
 A nagy magasságban dicsősség Istennek,
 Légyen má békesség földön az embernek.
 Mert született a Krisztus a mi váltságunkra,
 Rendelte az Isten boldogításunkra.
 A mi életünket, hogy boldoggá tegye,
 És a bűnnek jármát mirólunk levegye.
 Bűnünk rabságából hogy kiszabadítson,
 Tévelygéseinkből jó útra fordítson.
 Kívánom szívemből az elmondottakat,
 Áldja meg az Isten, százszor mindnyájukat!

(Székely Lajos, 67 éves, Kékes, 2012, gy. G.Z.)

Égy Úr Krisztus, szent Isten, kinek széket a mennyben,
 Ünnepet ülni, gyűltünk mi most egybe.
 Nagy ünnep ez réánk nézve mind keresztyéneknek,
 Mert Krisztus született nekünk vendégünknek,
 Fogadjuk örömmel a kegyes vendéget,
 Imádságra méltó, kegyes Istenséget.
 Nocsak, jöjj mihozzánk, kegyes vendégünk,
 Mostan, s a háznál jelenjél meg köztünk,
 Mert születésedre ajándékot vettünk.
 Nem arany, nem mirha, se nem semmi kenet,
 Hanem tiszta szívből származó tisztelet.
 Öntse ki áldását határára,
 Öntse ki határát a házigazdára,
 Milyen erényes, olyan boldog legyen,
 Hogy az ifjú sereg hálaadást nyerjen.
 Az ifjúserege mostan azt kívánja,
 Ház népe éljen sok ünnepet!
 Áldd meg kívül, belől, házát, csűrét, telkét,
 Szerencse szárnyain vezérelj gyermekét.
 Őrizd meg árvíztül földjét és rétjét,
 Minden káromlástul óvjad épületét, telkét.

Örömmel feküdjék, örömmel keljen fel,
Mindenben állandóan boldogságot nyerjen.
Itt fogom végezni pár soraim végét,
Áldja meg az Isten egész házát, népét,
Szívemből kívánom!

(Földvári Mihály, 76 éves, Mezőkeszű, 2012, gy. G.Z.)

■ JEGYZETEK

1. Keszeg Vilmos: *Az Erdélyi Mezőség néprajzi irodalma*. In: Keszeg Vilmos – Szabó Zsolt (szerk.): *Mezőség. Történelem, örökség, társadalom*. Művelődés, Kvár, 2010. 22. (A továbbiakban Keszeg 2010.)
2. Keszeg 2010. 22.
3. Makkai Endre – Nagy Ödön: *Adatok téli néphagyományaink ismeretéhez*. Hetven néprajzi gyűjtő munkája alapján összeállította: ~. (Erdélyi Tudományos Füzetek, 103.) Erdélyi Múzeum Egyesület, Kvár, 1939.
4. Uo. 276.
5. Uo. 290.
6. Uo. 292.
7. Uo. 295.
8. Uo. 276–297.
9. Faragó József: *Betlehemezők és kántálók Pusztakamaráson. / Jeu et chant de Noël à Pusztakamarás*. (Erdélyi Néprajzi Tanulmányok 8.) Erdélyi Tudományos Intézet, Kvár, 1947.
10. Lásd Németh Imre: *Szokás – forgatókönyv – szerep*. Valóság IX 1966. 10. 50–58.
11. Lajtha László: *Egy magyar ráolvasó énekelt töredéke*. Ethnographia LVIII. 1947. 1–2. 98–101.
12. Keszeg Vilmos: *Régi karácsonyok*. Kelet–Nyugat V. 1994. 12. 24–28.
13. Pozsony Ferenc: *Román kolindák és magyar karácsonyi énekek motívumegyezései*. „Adok nektek aranyvesszőt...”. Dolgozatok erdélyi és moldvai népszokásokról. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2000. 70–78.

